

פרשת יתרו – ДЕСЯТЬ ЗАПОВЕДЕЙ (ДЕКАЛОГ)

ТОРА ВХОДИТ В МИР ДЕСЯТЬЮ ПРИНЦИПАМИ

Моше-рабейну получил всю Тору в течение сорока дней и ночей, что он находился на горе, еврейский же народ получал Тору в течение сорока лет¹. У горы Синай еврейскому народу были даны только Десять заповедей. Это потому, что Десять заповедей содержат самую суть Торы. Эти десять были не только началом получения Торы, но и установлением завета Торы между нами и Б-гом².

Десять речений Творения начинают процесс, в ходе которого Тора вошла в физический мир³, указав миру не только его цель, но и средства ее достижения.

Без этого у человека как у физического существа не было бы никакого способа проложить себе путь к Всевышнему в этом мире⁴. Сферы физического и духовного остались бы совершенно разделенными. Дарование Торы образовало механизм, благодаря которому тело могло подниматься вверх вместе с душой и они снова воссоединились⁵. Об этом говорит царь Давид: *תורת ד' תמימה ... משיבת נפש* – Тора Г-спода совершенна... возрождает душу⁶.

Тора была дана в виде физически реальных букв. כתב (написание, начертание) – это לבוש גשמי (физическая оболочка) Небесной Торы. Для слова Всевышнего буквы – что тело для души. Эти же буквы на более низком уровне трансформируются в реальный физический мир⁷. Поскольку источник Письменной Торы – слово Всевышнего, חיות⁸ обладает самостоятельным

Десять речений Творения были не что иное как внешнее физическое тело для Десяти заповедей, которые являются их внутренним, духовным содержанием,

---

¹ רמב"ן

² ולכן נקראים הלוחות לוחות הברית (דברים ט: ט, יא, טו) והארון נקרא ארון הברית (שמות כה: כב, כו: לג ועוד כמה מקומות). ועיין ברמב"ן, יט ה

³ שפת אמת שמות - פרשת יתרו - שנת [תרל"ב]: והיינו שהתורה היא העצה להתלבש חיות הש"י תוך מעשים גשמיים ג"כ.

⁴ שפת אמת שם: שיוכל האדם להתדבק בו ית' אף בעוה"ז.

⁵ שפת אמת שם: ואיתא כי התורה החזירה נשמתן של ישראל שפרחו בשעת עשרת הדברות. וז"ש תורת ה' כו' משיבת נפש כו' ע"ש במדרש.

⁶ שפת אמת שם: וזהו משיבת נפש לשוב הנפש להיות מקושר בשורש חיות שלו. כי נפש מדרגה תחתונה כמ"ש בזוה"ק שיש נר"נ כו'. והוא ממש בחיל השבת דכ' בל' וינפש. שיש עלי' לכל נפשות ישראל אליו ית'. והיינו שיש נ"ר להש"י מעבודת בני"י. וממילא נמשך חיות מחדש לבחיל נפש כנ"ל.

⁷ תהלים לג: בדבר ה' שמים נעשו

⁸ שמות לב: טז: והמכתב מכתב אלוקים הוא

לוחות – одна из вещей, сотворенных в сущности, после шести дней Творения, и потому они были не отдельным созданием, а скорее являлись завершением Творения. Так что Б-риאה, в некотором смысле, воссоздана в начертании лוחות (מבוסס על ר' צדוק הכהן: רסיסי לילה 139-145).

их духовной кровью, питающей жизнь¹. Без этого внутреннего содержания мир остался бы бесформенной массой, как это было в начале Творения, когда мир был тоу². Сфат эмет видит здесь аналогию с развитием ребенка: вначале он совершенно эгоцентричен и поглощен собой, весь – йецер а-ра. Духовное и нравственное содержание он развивает в себе с течением жизни³.

Как отдельные заповеди, «Десять заповедей ни в коей мере не обладают большей святостью или большим значением, чем любая другая заповедь Торы; они не являются ни всем Законом целиком, ни более святыми законами, чем все остальные. Б-г ясно и четко провозгласил их как только подготовительное слово, введение во все последующее, в реальное дарование Закона»⁴. Для того, чтобы избежать заблуждения на этот счет, Десять заповедей не включены в утреннюю молитву⁵.

Буквально Асерет а-диброт переводится как десять фраз, десять высказываний (а не Десять заповедей), и они содержат по меньшей мере четырнадцать заповедей⁶.

В самом деле, по целому ряду мнений первое из десяти «высказываний» – Я Г-сподь, твой Б-г – вообще не заповедь⁷. По форме это скорее утверждение, чем повеление. Ведь не может же Всевышний поставить Свое существование в зависимость от нашего признания⁸! Рамбан объясняет, что вера в Б-га – основание всей Торы, которым определяется все записанное в ней. Пока мы не заявили, что верим в Б-га, ничто в Торе не является для нас Б-жественным императивом, обязывающим к подчинению⁹.

¹ פחד יצחק

² שפת אמת ספר שמות - פרשת יתרו - שנת [תרל"ב]: קבלת התורה ועשרת הדברות הי' קיום כל העולם ... כי עשה"ד נגד עשרה מאמרות כו'. ... וכמו מקודם תהו ובהו כו' כן הי' עש"מ קרובים אל הטבע. עד שהי' עשרת הדברות להתחדש ולתקן חיות של העולם כנ"ל להיות נגלה ומבורר כי רק ממנו ית' בכח התורה כמ"ש בראשית בשביל התורה כו'.

³ שפת אמת שם: וכמו האדם שנכנס בו מקודם יצה"ד ואח"כ בא יצ"ט שהוא תיקונו.

⁴ רב Ш.-Р. Гирш, с. 280 (יד: כ)

⁵ מסכת ברכות דף יב עמ' א: וקורין עשרת הדברות (בבית המקדש) ... אמר רב יהודה אמר שמואל אף בגבולין בקשו לקרות כן (רש"י שם: לקבוע עשרת הדברות בקריאת שמע) אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין (רש"י שם: שלא יאמרו לעמי הארץ אין שאר תורה אמת, ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקדוש ברוך הוא ושמעו מפיו בסיני - המינין - עכו"ם) תניא נמי הכי רבי נתן אומר בגבולין בקשו לקרות כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין רבה בר בר חנה סבר למקבעינהו בסורא אמר ליה רב חסדא כבר בטלום מפני תרעומת המינין אמימר סבר למקבעינהו בנהרדעא אמר ליה רב אשי כבר בטלום מפני תרעומת המינין: תמיד ה א

⁶ רמב"ן, דרוש תורה תמימה: וחכמי גויים נבהלים בזה, ומפרשים בהבליהם שאינה מצוה, והם מקשים על עצמם, אם כן היאך הם עשר, ונחלקים בזה לכתות, יש מחלקים פסוק זה לא יהיה לך, לשתי מצוות, והסכמת חכמי הבל שלהם לחלק לא תחמוד לשתיים, ... אני עשיתי לכם טובה ואתם חייבים לשמוע בקולי, כי הכתוב לא הזכיר אלא עשרת הדברים, ולא עשרת המצוות"

⁷ בה"ג, רמב"ן הגהות על ספר המצוות להרמב"ם מ"ע א, אמנם בפירושו על החומש (שמות כ ב) כתב הרמב"ן שאנכי מצוות עשה.

⁸ מהר"ל, תפארת ישראל פ' לז: אמר אנכי ה' אלהיך כי הוא אלהיהם מצד עצמו לא מצד הפועל

⁹ רמב"ן, שם

А вот во втором из этих «высказываний» можно усмотреть до четырех отдельных заповедей¹.

Десять заповедей на самом деле десять объемных принципов, к которым можно свести все шестьсот тринадцать заповедей². Таким образом, они содержат суть всей Торы и служат введением в нее³. Как сказал рав Арье Каплан⁴, «Десять заповедей легли в основу морали и религии еще со времен праотцев. Они содержат основные принципы, необходимые для выживания еврейского народа, как в религиозном, так и в нравственном отношении».

Так как Десять заповедей представляют собой предельно сжатую форму Торы⁵, то, когда евреи слышали речь Всевышнего, они как бы слышали всю Тору⁶, а поскольку они уже находились на очень высоком уровне, они смогли из этих Десяти заповедей понять все остальные шестьсот тринадцать. Аналогично письменное начертание Десяти заповедей содержало в сжатой форме всю Тору⁷. А в течение сорока лет скитаний в пустыне после этого евреям предстояло услышать подробное изложение Торы, которую они уже слышали у Синая.

УНИВЕРСАЛЬНОСТЬ ДЕСЯТИ ЗАПОВЕДЕЙ

מעמד הר סיני можно разделить на две фазы – завет (договор) и Декалог. Получая Десять заповедей, евреи заключили завет (ברית) с Б-гом⁸, они обязались

---

¹משך חכמה כג: לא יהיה לך - הרמב"ם ז"ל בספר המצות בל"ת (ב.ג.ה.ו.) דלא יהיה לך מנה ד' אזהרות, לא תעשה לך פסל, לא תשתחוה להם, לא תעבדם, ובאמת כי דבריו מוכרעים בכמה מקומות בסוגיית הש"ס, אולם רמב"ן השיב א"כ שמעו מפי הגבורה חמשה מצות ומפי משה תר"ח וכבר בארו החכמים (מכות כג סע"ב) ששמעו מפי משה תורה היינו תר"א ושתים מפי הגבורה והרב כותב זה כמה פעמים ואינו נזכר, ופירוש דבריו, דאלו מה דנאמר את עשרת הדברים כו' (דברים י, ד) היינו דכל מצות האמורים בע"ז אחת המה, אבל הכא קרא דריש תורה צוה לנו משה היינו כמנן תורה תר"א א"כ מוכח דלא יהיה לך אינו רק מצוה אחת פרטית, [ודברי הרב מעין החכמה (סדר תשר"ק אות פ) אינם צודקים כמובן].

²דרש"י (שמות כד יב – סוף משפטים): כל שש מאות ושלש עשרה מצות בכלל עשרת הדברות הן ורבינו סעדיה פירש באזהרות שיסד דבור ודבור מצות התלויות בו ע"כ. עיין שפתי חכמים הדיוק מהפסוק, וכן הראה הרמב"ן איך כל המצוות נכללות תחת עשרת הדברות ובמדרש רבה (נשא יג טו-טז באמצע וכן ב"ח כא): תריג אותיות יש מן אנכי עד אשר לרעך כנגד תריג מצוות וזו יתירות כנגד זימי בראשית ללמדך שכל העולם לא נברא אלא בזכות התורה

³Handbook of Jewish Thought, Rav Aryeh Kaplan 5:23

⁴Handbook of Jewish Thought, 5:24

⁵רב סעדיה גאון שחיבר פיוט הנקרא "אזהרות", רמב"ן שכתב חיבור להראות איך כל תרי"ג מצוות נכללות תחת הכללים של עשרת הדברות (מובא בכתבי הרמב"ן ע"י מוסד הרב הקוק)

⁶עבודת הקודש, ח"ד פ' לד: עשרת הדברות ... הם שורשים ועיקרים לכל עשרת הדברות רלב"ג, פרשת יתרו: ראוי שתדע, כי אלו עשרת הדברים מקיפים בכל מצוות התורה הכתב והקבלה, ד"ה והלוחת מעשה אלוקים: עשרת הדברות האלה הם דברות הכוללים תחתיהם פרטים ופרטי פרטים לאין מספר ... שהם כוללים כל התרי"ג מצוות הכתובים לפנינו רלב"ג, במלכי א ח ט

⁷הכתב והקבלה, ד"ה והלוחת מעשה אלוקים: שהמכתב היה מכתב אלוקים ... גם בזה יפלא, לצמצם כל התורה כולה בשיעור קטן הכמות כמו הלוחות ... שפסקה זוהמתן ובאו למדרגת אדם הראשון קודם החטא ... היה די להם נתינת התורה כולה בהלכותיה וגדותיה על ידי זה הדרך הנפלא.

⁸ שמות פ' יט

безоговорочно принять Его заповеди¹. Первая заповедь говорит о Б-ге, который вывел нас из Египта, а не о Б-ге, сотворившем мир, потому что именно там мы впервые восприняли Его². Не было даже необходимости в заповеди о вере (и потому она сформулирована как утверждение – *Я Г-сподь, твой Б-г*), ибо это был установленный факт³.

Хотя Всевышний говорил перед еврейским народом⁴, Десять заповедей содержали некий универсальный элемент, ибо дарование Торы⁵ было актом, который должен был привести мир к совершенству⁶. Тора не заменила универсальный моральный кодекс потомков Ноаха, но тем не менее была провозглашена на всех семидесяти языках⁷ и в пустыне, т.е. на территории, не принадлежащей какому-либо конкретному народу⁸.

Изображения Десяти заповедей в США, на здании Капитолия в Техасе, на здании Верховного суда в Алабаме⁹, на двух зданиях суда в Кентукки

---

¹ שמות יטח: ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה

² מהר"ל, תפארת ישראל, פ' לז: סוף סוף אין ציווי בדבור הראשון מפני שכבר קבלו מלכותי במצרים, רק שחזר להזכיר דבר זה בסיני שיהיה זה הברית בין השם יתברך ובין ישראל לעולם. ומעתה יתורץ הקושיא שנשאל אל הראב"ע ... למה אמר אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולמה לא אמר אנכי ה' אלהיך אשר בראתי שמים וארץ, ... כי הכתוב ר"ל למה הוא אלקיהם וע"ז אמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים

³ עיין הארה הקודמת

ומעתה יתורץ הקושיא שנשאל אל הראב"ע כמו שכתב בפרשת יתרו למה אמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולמה לא אמר אנכי ה' אלהיך אשר בראתי שמים וארץ, כי דבר זה לא שייך לומר כלל כי הכתוב ר"ל למה הוא אלקיהם וע"ז אמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים

⁴ שמות יט (ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל:

⁵ שפת אמת יתרו - שנת [תרמ"ב]: בחודש השלישי. כי קבלת התורה היא חידוש הג' בעולם. התחדשות א' הבריאה. עולם חסד יבנה בחי' אברהם אע"ה. הב' יצ"מ בחי' יצחק להודיע דאית דין ודיין. והרמוז שהתחלת גלות מצרים מלידת יצחק. הג' קבלת התורה בחי' יעקב והוא פנימיות העולם. ואלה הג' בחי' נר"נ. כמו שיש בפרט האדם נפש זכה יתיר יהבין ל' רוח כו'. כן בכללות העולם אם ה' אפשרי ליתן מיד הדיברות. לא ה' הש"י הטוב ומטיב מונע ח"ו הטובה. רק כי מקודם היו צריכין לקבל בחי' נפש כו' כנ"ל. ועל אלה ג' העניינים הם הג' מועדות. סוכות פסח שבועות כמ"ש במ"א. וגם השבת מעיד על ג' התחדשות הנ"ל. וזה רמז הג' היום ג' סעודות. כי בו שבת. וזכרת כי עבד היית כו'. והג' התורה שעיקר נתינת יום המנוחה כדי לעסוק בתורה כמ"ש שבת יעשה כולו תורה. ובשבת ניתנה תורה. והטעם שיש בכך יותר לבוא להשגת הדעת בש"ק. לכן קבעו הש"י יום מנוחה לישראל. וכמו בקבלת התורה קיבלה העולם בחי' נשמה כנ"ל. כן בש"ק יש נשמה יתירה:

⁶ תפארת ישראל פ' יז

⁷ מסכת שבת פח:

⁸ שמות יט א והמפרשים שם

⁹ В августе 2004 года Верховный судья штата Алабама Рой Мур приостановил исполнение постановления федерального суда, требующего удалить стоящий перед зданием суда монумент с изображением Десяти заповедей. Он аргументировал свои действия тем, что американское правосудие базируется на иудео-христианских верованиях. Изображение, сказал он, заявляло о моральной основе закона, а вовсе не о превосходстве одной религии над другой. Федеральный суд утверждал, однако, что монумент представляет собой «не что иное, как непрерывную навязчивую религиозную демонстрацию».

На следующий день другие восемь судей этого суда единогласно проголосовали за отмену приостановления и удаление монумента. Сторонники Мура в это время разбили на ступенях суда палаточный лагерь.

подверглись резким нападкам. Противники этих изображений усмотрели в них нарушение разделения между церковью и государством. Те, кто их одобрил, утверждают, что Десять заповедей отражают основные нравственные принципы нации. Интересно, что несмотря на семифутовую высоту фриза, изображающего Моше с двумя скрижалями Б-жьего Закона (с текстом на иврите), на здании Верховного суда, против него возражений выдвинуто не было, потому что скрижали с первыми пятью заповедями скрыты под вторыми: если можно скрыть тот факт, что эти ценные правила даны Свыше, их вполне можно принять! И напротив – резкий протест вызвали изображения в Техасе и Кентукки, как и другие имеющиеся в стране изображения, которые содержат все Десять заповедей на английском языке. Монумент в Техасе¹ к тому же особо выделяет Первую заповедь. Огромными прописными (заглавными) буквами в центре гранитной плиты размером в человеческий рост начертано: «Я Г-сподь, твой Б-г». Эти слова, утверждающие, что источник всех этических заповедей лежит в Б-ге, являются ключом к пониманию конфликта².

Поскольку Тора охватывает всю реальность, она включает в себя духовную реальность всех народов³ – и, следовательно, Тора была предложена всем⁴. Вот почему она была дана в пустыне, в таком месте, которое не принадлежит никому, в частности – никакому отдельному народу⁵.

Однако реализация этой универсальности не была гарантирована. Услышав первые две заповеди, народы сочли их очень ограниченными, имеющими в виду только воздаяние почестей библейскому Б-гу. Но когда они услышали универсальные заповеди, касающиеся межличностных отношений, начиная с «Чти твоего отца и мать», они изменили свое мнение и пришли к

Когда-то, одиннадцать лет назад, Мур повесил палисандровую доску с текстом Десяти заповедей над своим судейским креслом в Гадсдене, штат Алабама. Американский союз гражданских свобод подал на Мура в суд, но судья Мур выиграл дело.

¹Аналогичная история произошла с таким изображением, установленным около Главного полицейского управления города Эверетт, штат Вашингтон, которое стало предметом судебного иска.

²Клингхоффер: Часть Десяти заповедей касается вопросов, которые и сейчас считаются общезначимыми. Это запреты лжесвидетельства, воровства, прелюбодеяния и т.д., против которых никто особенно не возражает. Даже четвертая заповедь о соблюдении субботы имеет свой бесспорный светский аспект: никто и не пытается требовать, чтобы почтовая служба доставляла почту в воскресенье.

Поэтому изображение Моше со скрижалями на здании Верховного суда не подвергается нападкам. Без утверждения «Я Г-сподь, твой Б-г» Десять заповедей вряд ли хоть кому-то вообще покажутся проблематичными.

³ מה"ר ל, חודושי אגדתא, עבודה זרה ב: ... מצד הקב"ה ... התורה היא החכמה העליונה ושייכת לכל האומות, רק מצד המקבל שייכת לישראל דוקא, אבל מצד התורה עצמה, איו גבול אליה. והיא מונחת לפני הכל. ובנתיב העבודה, כתב המה"ר ל (בנוגע להתרגום): התורה ניתנה אל הכל ... כי התורה שייך אל הכל

⁴ע"ז ב:

והכתי (דברים לגב) ויאמר ה' מסיני בא זרח משעייר למו וכתוב (חבקוק גג) אלוק מתימן יבוא וגו' ... מלמד שהחזירה הקב"ה (התורה) על כל אומה ולשון ולא קבלוה...

⁵מה"ר ל, דרך החיים פ"ה מש' כב: שלכך ניתנה תורה במדבר, במקום הפקר, עד שאפילו האותות שייכים אל התורה.

заклучению, что действительно все Десять заповедей даны Всемогущим и при этом абсолютно Милостивым Б-гом для общего блага всего мира¹. Даже Эсав, который получил благословение жить мечом, признает, что убивать дурно. И хотя эти люди продолжают идти своим безжалостным путем, представление о моральной предосудительности убийства они сохраняют². Они тоже научились этому у еврейского Б-га.

И, можете не сомневаться, в конце концов именно евреи и одни только евреи приняли на себя обязательство полностью исполнять то, что им предлагалось. Поэтому Первая заповедь гласит: «Я Г-сподь, твой Б-г, который вывел тебя из земли Египта» – понятно, что из Египта вышли именно мы. Далее. Сказано: הוצאתיך – вывел тебя – в единственном числе. Один народ принял эту привилегию и эту возможность, один народ пустился в свой одинокий и зачастую опасный путь, выполняя задачу – нести слово Всевышнего³.

Однако, даже с учетом сказанного, Десять заповедей содержат еще один элемент универсальности. Поскольку у мира есть цель, кто-то должен взять на себя ответственность за достижение этой цели. Если бы евреи не взяли на себя это обязательство перед Всевышним, мир бы разрушился⁴. А значит, этот выбор верности Б-гу и Его Торе, сделанный еврейским народом, служил благу всего мира⁵.

ВСЕВЫШНИЙ И МОЩЕ В ПРОЦЕССЕ ДАРОВАНИЯ ТОРЫ

---

¹ קידושין דף לא עמ' א: בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא אנכי ולא יהיה לך אמרו אומות העולם לכבוד עצמו הוא דורש כיון שאמר כבוד את אביך ואת אמך חזרו והודו למאמרות הראשונות רבא אמר מהכא ראש דברך אמת ראש דברך ולא סוף דברך אלא מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת

² פני יהושע על קידושין שם: ונראה לי דודאי כן הדבר דכל מלכי האומות שהיו באותו הזמן טעו בשטות עצמן לומר שאין להסיבה ראשונה שום השגחה בתחתונים כי אם נתונים נתונים המה תחת מערכות השמים ותחת שרי מעלה שהם שבעים שרים כמבואר וחשבו בלבם שבני ישראל ג"כ יש להם שר וכוכב מיוחד והוא הנדמה להם לישראל באיזה תמונה וקרא עצמו בשם ה' אלקים למען יקבעו זאת האמונה בלבם ויעבדוהו, ולפי"ז אדרבא חששו בעונם דבר הזה לגנות המלאך והשר הזה באומרים שבהיות שמימיהם לא נגלה להם השר שלהם בפומבי מתוך האש לפי שאינו חפץ שיעבדוהו בתמידות בשם אלוקות ממש כי אם דרך עראי וא"כ זה השר של ישראל שקרא עצמו בשם אלקות לכבוד עצמו הוא דורש ומלכו הוא בודה אבל כששמעו הדברות מכבד את אביך ואילך שהם חוקים צדיקים ומשפטים ישרים כמאמר הכתוב בואתחנן ובאמת שכל מי שיש לו מוח בקדקדו ולבבו יבין ניכרין דברי אמת על כל המצות כאלה כבד שממש כל האומות מודים בכך וכן לא תרצח ולא תנאף ולא תענה ולא תחמוד ואף שכמעט פקרו בכולם כדאיתא במדרש (איכה רבה פ"ג) ובגמרא שבני עשו אמרו זו הברכה שבירכנו אבינו על חרבך תחיה וישמעאל פרא אדם לעבור על לא תנאף וכולם על הגזל וכיוצא מ"מ ידעו בעצמן שיצדם הרע השיאן לכל אלה והוא דבר מתנגד לחוש השכל לעשות אדם כדגי הים איש רעהו חיים בלעו ונמשל כבהמות נדמה לעשות כל הישר בעיניו.

³ ומרוב חיבתן אמר להן אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך בלשון יחיד כאומר הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב

⁴ מהר"ל, תפארת ישראל פ' יז:

כל הנבראים הם אפשרים מצד עצמם... (אבל) ישראל הם מחויבים מצד העלה בעצמה.

⁵ בראשית יב:ג

(לא"א) ואברכך... והיה ברכה... ונברכו בך כל משפחת האדמה

שם כב:יח

(ליצחק) והתברכו בורעך כל גויי הארץ

נתן הקב"ה את התורה לישראל כדי שיזכו בה לכל האומות (ולפי פירוש הענין יוסף שם – עיין בתנחומא דברים ג אין ענין לכאן)

См. раздел С, где идея о том, что существование мира зависело от того, что кто-то возьмет на себя ответственность за это, рассматривается более подробно и глубоко.

Б-г обращался теперь прямо к еврейскому народу¹. Согласно Рамбаму, только первые две из Десяти заповедей² Всевышний произнес перед всеми евреями, да и эти две евреи не поняли. Однако, согласно Рамбану³ и большинству других комментаторов⁴, Всевышний сначала произнес все Десять заповедей перед еврейским народом «одним речением»⁵, чтобы показать, что они представляют собой одно целое⁶. Но еврейский народ был не в состоянии понять ни слова. Тем не менее евреи ощутили цельность, гармонию и единство Торы и всех ее мицвот⁷. Всевышний обращался к самым глубоким уровням их нешама, чтобы это осталось с нами и в нас на веки веков.

Затем Всевышний повторил две первые заповеди одну за другой⁸, в форме, доступной пониманию евреев, потому что это – два основания, на которые

---

¹דברים ה יט: את הדברים האלה דבר ד' אל כל קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף ויכתבם על שני לוחות אבנים ויתנם אלי:
דברים ט ז: ויתן ד' אלי את שני לוחות האבנים כתבים באצבע אלקים ועליהם ככל הדברים אשר דבר ד' עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל:
דברים י ד: ויכתב על הלחת כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר ד' אליכם בהר מתוך האש ביום הקהל ויתנם ד' אלי:

²חז"ל (סוף מכות) דייקו מזה ששני הדברות הראשונות כתוב אנכי ועל פני ומדבור השלישי והלאה כתוב אלווקיך וכו'

³רמב"ן שמות כ ז: והנה לשון הכתוב הזה את שם ה' אלהיך, כאלו משה ידבר, וכן בכל הדברות אחרי כן, ובשנים הפסוקים הראשונים השם ידבר אנכי, אשר הוצאתיך, על פני, כי אנכי, לאוהבי ולשומרי מצותי ומפני זה אמרו רבותינו ז"ל (מכות כד) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, שהם עיקר הכל ור"א הקשה כי הכתוב אמר (לעיל פסוק א) וידבר אלקים את כל הדברים האלה, ומפורש מזה את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם (דברים ה יט), ושם כתוב עוד ויכתבם על שני לוחות אבנים, כי כאשר אמרם אל כל קהלכם כן כתבם על הלוחות: (דברי האבן עזרא)

ואני אפרש לך קבלת רבותינו - בודאי שכל עשרת הדברות שמענו כל ישראל מפי אלקים כפשוטו של כתוב, אבל בשני הדברות הראשונות היו שומעים הדבור ומבינים אותו ממנו כאשר יבין אותם משה, ועל כן ידבר עמהם כאשר ידבר האדון אל עבדו, כמו שהזכרתי ומכאן ואילך בשאר הדברות ישמענו קול הדבור ולא יבינו אותו, ויצטרך משה לתרגם להם כל דבור ודבור עד שיבינו אותו ממש וכן הם מפרשים משה ידבר והאלקים יענו בקול (לעיל יט יט) ועל כן היו בהם דברי ה' עם משה שיאמר להם כן והכונה היתה בזה כדי שיהיו כלם נביאים באמונת ה' ובאיסור ע"ז, כאשר פירשתי (שם ט), לפי שהם העיקר לכל התורה והמצוות, כמו שאמר הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים (דברים ד י) אבל בשאר הדברות יקבלו מפי משה ביאורן עם שמיעתם קול הדברים, ובשאר המצוות יאמינו במשה בכל:

⁴כן פשטות הדברים לפי רש"י בשם המכילתא, דרשות הר"ן, שו"ת רדב"ז (ה"ב ט' תתיז), החזקוני והמזרחי

⁵רש"י כ א (בשם המכילתא): את כל הדברים האלה - מלמד שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדבור אחד מה שאי אפשר לאדם לומר כן
משך חכמה כ ג: בספרו המורה ח"ב (פרק לג) בביאור ארוך מוכרח מכל שיטות רבותינו בעלי התלמוד דישראל לא שמענו רק קול אלקים בלבד ולא פרטי הדברים

⁶מהר"ל, תפארת ישראל, פ' לד: ולכך היו הדברות י' כי י' נחשב כמו דבור אחד כי היה אחד במספר קטון ובזה התורה היא אחד
⁷פחד יצחק, שבועות לב

⁸רש"י כ א: א"כ מה ת"ל עוד אנכי ולא יהיה לך שחזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו.
משך חכמה כ ג: בספרו המורה ח"ב (פרק לג) בביאור ארוך מוכרח מכל שיטות רבותינו בעלי התלמוד דישראל לא שמעו רק קול אלקים בלבד ולא פרטי הדברים, ופירש אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, היינו מצד גבורת המופת, כי שני שרשים אלו מציאות הש"ת והיותו אחד אמנם יושגו במופת, וכל מה שיוודע במופת משפט הנביא וכל מה שידענו בו שוה עיי"ש [והרב המקובל בעל עה"ק האריך בסתירת דבריו בחלק סתרי תורה פרק ל"ג יעו"ש], הרי מהרה סר מאתו קושיית הרמב"ן, כי דרכו נשגבה, וכבר אמרתי כי דברי רבינו בכל ספריו ביד במורה ופהמ"ש רוח אחת בהם, אולם מש"כ המגילת אסתר דילמא לא אמרו רק לא יהיה לך, מלבד דמוכח ממדרשות (ע' שה"ש רבה א-יג) דקאמר שבשני דברות ראשונים כו', עוד דעת רמב"ן ז"ל דמכתובים גופיה מוכח כן שמדבר בלשון מדבר על עצמו ולא תעבדם כי אנכי ה' אלקיך כו' משא"כ בדברות האחרונות [ועיין בדברי רמב"ן שהובא בספר עבוה"ק לר"מ בן גבאי שם] ודו"ק בכ"ז.

опираются все другие заповеди¹, и евреи поняли. Для Моше-рабейну это были такие же повеления, как и для всякого другого, потому что это не было предписание (просто) для каждого еврея в отдельности. Оно охватывало всю совокупность народа коллективно. Ярмо Всевышнего принимал на себя именно народ².

Эти две заповеди, и только они, даны в форме обращения от первого лица ко второму лицу – על פני – אשר הוצאתיך, и т.д.³.

Это переживание было слишком интенсивным для еврейского народа. Нешамот евреев вылетели из тела, притянутые духовным Источником происходящего⁴. Всевышнему пришлось вернуть к жизни народ, который теперь просил Моше пересказывать ему остальные из заповедей⁵.

СКРИЖАЛИ

Десять заповедей были начертаны на двух каменных пластинах, известных как לוחות העדות – *скрижали свидетельства*⁶ – свидетельства истинности Синайского Откровения. Но погодите! Их две – одна для разума и одна для сердца⁷ (отсюда обычай изображать их в виде сердца, хотя они были прямоугольные⁸). Хранились они в ковчеге свидетельства, на крышке которого

---

¹ אור החיים כ א: כי הם שני שורשים לשתי כללות המצוות: מצוות עשה ומצוות לא תעשה. 'אנכי' היא עיקר ושורש כל מצוות עשה, 'לא יהיה לך', היא עיקר ושורש כל מצוות לא תעשה

² תפארת ישראל - פרק כא: ולפיכך באלו ב' דברות שהם לכלל ישראל ביחד היה במה שהם עם אחד והשם יתברך מלך עליהם ובכלל זה משה עם כל ישראל ומשה נכלל עמהם
אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה, ודבר זה בודאי ראוי שיהיה כך כי בדבור אנכי הוא שקבלו השם יתברך לאלוק... והנה דבר זה שהוא קבלת מלכותו עליהם אינו לכל יחיד ויחיד רק לכלל ישראל שאין השם יתברך מיחד שמו יתברך על יחיד לומר אנכי ה' אלקיך רק על כל האומה, ואי אפשר לומר באלו שתי מצוות שהמצוה היא לכל יחיד ויחיד בעצמו, שאין השם יתברך מלך על יחיד שאין מלך בלא עם, ולפיכך באלו ב' דברות שהם לכלל ישראל ביחד היה במה שהם עם אחד והשם יתברך מלך עליהם ובכלל זה משה עם כל ישראל ומשה נכלל עמהם

³ ח"ז"ל (סוף מכות) דייקו מזה ששני הדברות הראשונות כתוב אנכי ועל פני ומדבור השלישי והלאה כתוב אלוקיך וכו'

⁴ אמנם, במהר"ל (תפארת ישראל פ' לא) הסבר אחר לדבר: כי אין אפשר שיהיה ישראל מתחברים אל הדבור של הקדוש ברוך הוא כי במדרגת מציאות השם יתברך אין נמצא שום מציאות כלל

⁵ דברים ה כב (ואתחנן): ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדלה הזאת אם יוספים אנחנו לשמע את קול ד' אלוקינו עוד ומתנו (כג) כי מי כל בשר אשר שמע קול אלוקים חיים מדבר מתוך האש כמנו ויחי. (כד) קרב אתה ושמע את אשר יאמר ד' אלוקינו אליך ושמענו ועשינו. (כה) וישמע ד' את קול דבריכם בדברכם אלי ויאמר ד' אלי שמעתי את קול דברי העם הזה אשר דברו אליך היטיבו כל אשר דברו דברים ה ה : אנכי עמד בין ד' וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את דבר ד' כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר לאמר:

שמות יט ט: ויאמר ד' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם ויגד משה את דברי העם אל ד':

שמות יט יט: ויהי קול השפר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלקים יענו בקול:

⁶ שמות כה טז: ונתת אל הארץ את העדת אשר אתן אליך

⁷ רמ"א: לוחות הברית שבו כנגד שני איברים מיוחדים שבגוף האדם אשר בהם יקבל חכמת התורה והם המוח והלב ושני הכרובים רמז לנפש ולשכל

⁸ רב משה שפירא

מכתב מאליהו ח"ב דף 19 (זמן חרותינו): בחינת הלוחות היא גדר לבם של ישראל שאליו צריך להחזיר את התורה, כאמור "כתבתם על לוח לבך"

имелись два כְּרוּבִים – крувим, лица которых были обращены друг к другу¹, поскольку Десять заповедей не должны были означать некий абстрактный набор принципов. Они должны были быть ядром взаимоотношений – взаимоотношений с Б-гом.

Так что скрижали назывались еще и לוחות הברית, скрижалями завета². Завет, или договор, означает связь между двумя сторонами³, связь уникальную и исключительной глубины. В утренней молитве в Биркат а-Тора мы прежде всего произносим אשר בהר בנו, которое имеет в виду завет Торы, а затем ונתן לנו את תורתו, что относится к дарованию Торы⁴. Завет Торы столь же важен, как сама Тора, что была дана на Синае. Что касается последней, то, как мы уже говорили, на Синае были даны только Десять заповедей. Остальная Тора была дана в течение сорока последующих лет странствий евреев в пустыне. Но брит определил основу отношений между евреями и Дарователем Торы раз и навсегда.

Действительно, именно это объясняет, почему Десять заповедей были даны на двух отдельных скрижалях. Мы знаем, что первые пять заповедей излагают законы, касающиеся отношений между Б-гом и человеком, а следующие пять – законы, касающиеся отношений между человеком и человеком⁵. (Эти пять последних могут быть суммированы как «Люби твоего ближнего, как самого себя»⁶.) И те, и другие существенно важны для достижения духовного совершенства⁷. Но верно и то, что первые пять заповедей отражают договор в его Б-жественном аспекте, а следующие пять – в аспекте человеческого⁸. Необходимо было отразить их как две стороны (в виде двух отдельных скрижалей), потому что сами Десять заповедей (а не только то, что имело место перед этим) должны были отразить договор, заключенный между

---

¹ שמות כה (כ) והיו הכרבים פרשי כנפים למעלה סככים בכנפיהם על הכפרת ופניהם איש אל אחיו אל הכפרת יהיו פני הכרבים:

² דברים ט (טו) ואפן וארד מן ההר וההר בער באש ושני לוחות הברית על שתי ידי וכן דברים ט: ט, יא, טו, והארון נקרא ארון הברית (שמות כה: כב, כו: לג ועוד כמה מקומות).

³ אור גדליהו יתרו עמוד 95: וענין ברית פירושו התקשרות, שבעת שנאמר לישראל עשרת הדברות נתקשרו אל השם יתברך

⁴ ג"א, בפירוש אבני אליהו על סידור אשי ישראל, עמ' 21

⁵ ר' יוסף אלבו, ספר העקרים - מאמר שלישי פ' כו: ובאו החמשה מהם שהם כנגד השם שהוא האדון בלוח אחד והחמשה שהם כנגד האדם שהוא העבד בלוח אחד

⁶ דרשת תורת ה' תמימה להרמב"ן ז"ל: לא תרצח ולא תנאף ולא תגנוב ולא תענה ולא תחמוד ולא תתאוה, השלמת כל מצוה שבין אדם לחברו, שהוא כלל ואהבת לרעך כמוך:

⁷ ספר העקרים, שם: להורות ששניהם הכרחיים בהגעת השלמות האנושי

⁸ מהר"ל, תפארת ישראל - פרק לה: עשרת הדברות הם חבור העלה והעלול, ולכך היו שני לוחות האחד כנגד העלה והשני כנגד העלול, אבל שאר דברי תורה אינם רק להשלמת האדם

ר' יוסף אלבו, ספר העקרים - מאמר שלישי פ' כו: רצה השם יתברך להשמיע לישראל מפיו את עשרת הדברים כדי שיורו על הדברים הכוללים שיחוייב האדם בהם מצד הקשר הזה אשר בין ית' ובינו וזה אם מצד האדון המצוה ואם מצד עבד המצוה ולזה באו שני לוחות נבדלות להורות על ששני אלו העניינים נבדלים זה מזה

עוד כתב מהר"ל בתפארת ישראל שהדברות ביתרו הם מצד הנותן ואילו הדברות בואתחנן הם מצד

המקבל

Б-гом и еврейским народом. Если бы не эта необходимость, ни к чему было бы отделять какую-то часть Торы (Десять заповедей) от всего остального¹.

Эти две каменные скрижали и буквы на них, высеченные и вырезанные самим Всевышним², более достойны ангелов, чем человека, и этим обусловлен тот факт, что они были разбиты³. Тора должна была пройти процесс вступления в этот мир и в данном отношении. Вторые скрижали были написаны Моше-рабейну, изготовлены человеческим усилием⁴ и потому более совместимы с духовной реальностью этого мира. Поэтому слова **כי טוב** сказаны по отношению ко вторым скрижалям, но не к первым⁵.

לוחות входили в число вещей, сотворенных **בין השמשות**, в сущности – после шести дней Творения, и потому были не отдельным созданием, а скорее являли собой **הבריאה** – завершение Творения. Так что **בריאה**, в некотором смысле, воссоздана в **לוחות**.⁶

ПОЧЕМУ ЗАПОВЕДЬ О ПОЧИТАНИИ РОДИТЕЛЕЙ ПОМЕЩЕНА НА ПЕРВОЙ СКРИЖАЛИ?

Пятая заповедь, заповедь почитания родителей, – единственная заповедь, которая, как кажется, нарушает порядок расположения заповедей на скрижалях⁷. Бехор Шор объясняет логику расположения заповедей следующим образом: хотя Я, твой Б-г, сказал тебе, что ты не должен воздавать почести и служить кому бы то ни было, кроме Меня, ты, тем не менее, должен чтить своих родителей⁸. Ты не должен никогда забывать долг благодарности за все добро, что родители сделали для тебя, хотя бы за то, что они дали тебе жизнь, привели тебя в этот мир⁹. И Я, Б-г, знаю, что если ты сумеешь самоотверженно чтить родителей за то, что они сделали для тебя, ты будешь также чтить Меня, делая все возможное, чтобы

---

¹מהר"ל, תפארת ישראל - פרק לה: והנה יש לבאר למה נתנה התורה בסיני בב' פנים עשרת הדברות מפי השם יתברך לישראל ושאר תורה נאמרה על ידי משה, ועוד יש לשאול כי עשרת הדברות שנכתבו בלוחות נראה דבר חסר שיהיה מקצת התורה שהם עשרת הדברים בלבד יהיו נכתבים בלוחות שדבר זה נראה דבר חסר ותורת ה' תמימה.

² שמות לב (טז) והלחת מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלחת:

³מהר"ל, תפארת ישראל פרק לה: לגודל מעלת הלוחות הראשונות נשתברו, וזה מפני כי לא היה ראוי לעולם הזה דבר שהוא מעשה אלקים, וזה כי כאשר נתנה תורה לישראל לא היו ישראל במדרגת בני אדם רק במדרגת המלאכים.

⁴ שמות לד א: ויאמר ידוד אל משה פסל לך שני לחת אבנים כראשנים וכתבתי על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשנים אשר שברת:

⁵מהר"ל, שם: ולכך דוקא בלוחות השניות שהיו מעשה משה והוא ראוי לפי מדרגת עולם הזה ודבר שהוא ראוי לפי המציאות נאמר בהן כי טוב

⁶עין רב צדוק הכהן, רטיסי לילה 139-145

⁷רמב"ן, דרוש תורה תמימה: [צוה ד'] כבוד לבורא שני שהמציאך והם האב והאם, ואומר בזה למען יאריכון ימך, מפני שהיא מצוה בתחתונים וצריכה שכר, כי המצוה בבורא אמונה היא אינו צריך טעם להאמין האמת

⁸בכור שור: **כבד את אביך ואת אמך**: אע"פ שאמרתי לך שלא תכבד ותעבוד כי אם אותי, אביך ואמך כבד!

⁹בכור שור: ולא תשכח כל גמוליו כי הם הביאוך לעולם, וגמולך (כל טוב) עד שנעשתה גדולת ועליך מצטערים, וכל טרחם אינו רק לך.

попасть в Грядущий мир¹. Таким образом, почитание родителей – путь к почитанию Б-га, и потому эта заповедь помещена на первой скрижали. Согласно этому объяснению, слова לִמְעַן יֵאָרְכוּ יְמֵיךָ могут относиться к продолжительности дней, которая даруется как результат почитания Б-га, достигнутого благодаря почитанию родителей (см. примечание²).

РАЗЛИЧИЕ МЕЖДУ ДВУМЯ ГРУППАМИ ПО ПЯТЬ

Рав Ш.-Р. Гирш отмечает, что первые пять заповедей начинаются с разума человека и переходят к его действиям³ (от веры в Б-га – к соблюдению субботы и почитанию родителей), а следующие пять движутся в обратном направлении – от действий человека к его мысли (от «не убивай», «не прелюбодействуй» и «не кради» – к «не желай имущества твоего соседа»):

«Это выражает важную идею: все религии и так называемое «почитание Б-га в духе» ничего не стоят, если мысль о Б-ге, идея Б-га [не претворяется в действие]. ... И, с другой стороны, все социальные ценности ничего не стоят и не выдерживают проверки, если они направлены только на ... внешнюю правильность, ... но не признают внутренней установки ... что только Б-г видит и только Б-г судит».

«Требование признать Б-га начинается с требования, предъявляемого к разуму (לֵךְ יְהִי לְךָ, לֵאמֹנִי), но не довольствуется только духом; оно требует выражения этого духа в букве, в контроле над словом (לֵךְ לֵךְ), действием (זְכוּר) и семейными отношениями (כְּבֹד). Социальные законы начинают с требования к букве, к контролю над поступками и словами (לֵךְ לֵךְ, לֵךְ לֵךְ, לֵךְ לֵךְ), но не довольствуются только буквой, а требуют контроля над духом и чувством (לֵךְ לֵךְ)».

---

¹ בכור שור: ואם תכבד אותם ותשלם להם גמולם, ידעתי כי תכבד אותי על כל החסד אשר עשיתי לך להביאך לעולם הזה ולעולם הבא.

² Другие комментаторы объясняют, что в каждом поколении родители – носители месоры (традиции), на которых возложена обязанность передавать ее следующим поколениям. אברבנל, רב ש.ר. הירש, משך חכמה ו

³ ודבר דומה ברמב"ן, דרוש תורה תמימה: והאדם צריך להאמין האמת במחשבתו להודיע בדבור ולאמת אותו בגופו, ר"ל במעשיו, ולפיכך אמרו רבותינו ז"ל ששבת ועבודה זרה שקולים כנגד כל המצוות